

A nagy váltóállítás: *Áriusz és a Nikaiai Zsinat*

Aki azzal a férfival kezd foglalkozni, aki az ókori egyház legnagyobb dogmatikai harcait váltotta ki, rögtön abba a meglepő ténybe ütközik, hogy Áriusz verseket is írt. Hajós- és molnárdalait a nép énekelte. Váratlan dolog ebben az elvete-mült eretnekként hírbe hozott férfiban a költőt meglátni. Már ennek a körülménynek is hozzá kellene segítenie minket ahhoz a gondolathoz, hogy minden valószínűség szerint eddig téves elképzelésünk volt erről a személyiségről. Érzékeny lelkületre vall, ha egy férfi örömét leli a költészetben. Fő művéből, az *Ünnepi lakomából* sajnos csak néhány töredék maradt az utókorra, s ezek nem nyújtanak helyes elképzelést könyvének lényegéről. Ellenségei e könyv miatt sárba rántották őt, és „tívornyázásokról” beszéltek, ahol Áriusz állítólag sok bolondozás közben énekelt. Áriusz hívei viszont igen nagyra becsülték ezt az írást, amely Isten szavakkal elmondhatatlanul mivoltát dicsőíti, amelyhez semmit sem lehet hasonlítani.

Ha Áriusz nem volt is mentes a büszkeségtől és az önfejléségtől, egyáltalán nem számított elítélendő személyiségnek. Heves temperamentuma talán afrikai származásával magyarázható. Megnyerő természetű embernek ábrázolták, akinek arcvonásain enyhe melankólia ült. Konstantin császár is kiemelte az Áriusz arcán látható, leheletnyi szomorúságot. Áriuszt szikár, magas emberként írják le, barátságos lényként, aki kellemes érintkezési formák birtokában volt. Aszketikus lelkülete és szigorú életvezetése a szerzetesekéhez hasonló öltözetében is megmutatkozott. Egészen biztosan tehetséges ember volt, aki tekintélyes tudással rendelkezett, és érdekes szentírás-magyarázatot művelt.

Mint oly gyakran a történelem során, Áriusz életében is egy kis ok nagy hatást váltott ki. Alexandria püspöke, *Alexander* papok körében tartott előadást, amelyben azt mondta, hogy az isteni Háromságban Egység van. Az előadáshoz kapcsolódó eszmecsereben Áriusz ellentmondott ennek a felfogásnak, azzal az érveléssel, hogy ha az Atya nemzette a Fiút, akkor a Fiúnak van kezdete,

és ennél fogva volt olyan idő, amikor a Fiú még nem létezett. Áriusz nézete nem volt újdonság, csak azt mondta ki, amit akkoriban sok teológus gondolt a „balszárnyon”. *Alexander* püspök azonban nem viselte el Áriusz ellenbeszédét, és nyersen megparancsolta neki, hogy vesse el a véleményét. Áriusz viszont azon a nézeten volt, hogy az ember nem mondhat le parancsra a meggyőződéséről, és ezzel elindult az a folyamat, amelyhez képest az Isten egységéről vagy hármasságáról folytatott viták csak kis előcsatározásnak tűnnek.

Az idők során sok előadást követett már eszmecsere, anélkül hogy az a legcsekélyebb hullámozást váltotta volna ki. De ezúttal másként történt. Talán *Alexander* püspök megsértett hiúsága miatt, amelynek okán nem viselte el, hogy egy alattvalója más nézeten van, mint ő? Vagy Áriusz irigysége miatt, nevezetesen hogy *Alexandert* emelték püspökké? A két férfi szenvedélyes természete kétségtelenül erősen hozzájárult a vita elmélyüléséhez, de azt mégsem lehet pusztán rivalizálásból levezetni. Ebben az összetűzésben olyan tárgyi problémáról volt szó, amelyet akkoriban még nem tisztáztak, és fontos átérteni annak a metafizikai problémának a teljes súlyát, amelyet így lehet megfogalmazni: „Az Atya örök idők előtt nemzette egyszülött Fiát, aki által az időt és a mindenséget is teremtette. Az Atya időtlenül nemzette, és az időbeli korszakok előtt alkotta meg és teremtette a Fiút; nem úgy, hogy a Fiú létezett volna már a nemzése előtt, de igenis ő az egyedüli, akit az Atya időtlenül nemzett, mindenek előtt.” Az akkori idők keresztényei számára ezek nem üres formulák, hanem életteli szavak voltak. Ha a szavak mögé tekintünk, és a lényegre keressük, akkor hamar észrevehetjük, hogy a tudós problémafelvetés mögött – vajon a Fiú éppúgy örök-e, mint az Atya, és vajon a semmiből jött-e létre? – a soha nyugvópontra nem jutó kérdés áll: Mit tartotok Krisztusról? Mit mondanak az emberek, ki az Emberfia? Mivel erről az örök Krisztus-kérdésről volt szó, ezért lobbantak föl belőle az akkori ke-

reszténységet tűzbe borító lángok. Nem érthetjük meg az egész kérdéskört, ha nem vesszük tekintetbe ezt az alapvető okot, amely miatt senki nem lehet közömbös, akinek az életébe Úrként lépett be Krisztus.

Az *Alexander* és Áriusz között vitában az volt a legrosszabb, hogy a püspök hamar robbant, és nem sokat teketóriázott. Némi habozás után elrendelte Áriusz kivetését a papságból, és kizárta az egyházi közösségből. Ez volt az *első megaláztatás*, amelyet Áriusznak el kellett viselnie, és ez erősen meggyötörte. A nyilvánvaló sértés aztán mérgező hatást fejtett ki az egész küzdelemre. Eleve olyan elkeseredést váltott ki, amelynek hátrányosan kellett hatnia.

A papságból történt kizárásától számított Áriusz az ókori egyház (*Simon* mágus és *Markion* után) harmadik nagy eretnekének, a megtestesült tévántónak. Albölcselenek, agyafúrt embernek, csalónak és az igazság személyes ellenségének nevezték, olyan valakinek, aki értett ahhoz, hogy felismerhetetlenné tegye az igazi véleményét, és másképp beszélt, mint ahogy gondolkodott. Tévtanítása egyenesen az Antikrisztus előfutárának számított. Gőgös, fukar és buja férfinek állították be – de ez csupa ocsmány vádaskodás, amely abból a törekvésből fakadt, hogy megrágalmazzák a gyűlölt eretneket. Elképesztő gátlástalansággal üldözték ezt a férfit.

A rágalmozási kampányban nagy része volt alexandriai *Atanáz*nak, aki Áriusz nagy ellenfeleként döntően hozzájárult a viták kiéleződéséhez. *Atanáz*ban félreérthetetlenül érzékelhető az önteltség; ez a becsvágyó férfi nem volt érzéketlen a dicséretre. Kiválóan tudott vitázni, és kimondottan akarati természetű lévén, hajthatatlan ridegséggel viseltetett a másként gondolkodókkal szemben. A legcsekélyebb megértés sem volt benne Áriusz törekvése iránt, csupán romlást és tévelygést látott benne. De *Atanáz*ban nagy hitvallói bátorság is lakott, amely a legcsekélyebb kételyt sem engedi meg állhatatosságát illetően. Sosem tért ki a harc elől, meggyőződéséért szenvedett is, győzelmet is aratott. Ebben az imponáló egyházfejede-

lemben kifejezett vallási érzék élt. Teológiájában teljes határozottsággal egyenlővé tette Krisztust Istennel, ami akkoriban még nem volt általánosan elismert meggyőződés. Fejtegetéseivel a felé a csúcspont felé hajtotta Jézus grandiózus mitizálását, amelyet már nem lehetett fölülmúlni.

Mivel ebben a vitában a Krisztus-kérdés állt a középpontban, a veszekedés egyre nagyobb méreteket öltött. Nem csupán a püspököket vonták be, hanem a keresztény tömegeket is felbőszítették. Hamarosan nem volt már olyan város és falu, ahol ne vitáztak volna Isten és Jézus viszonyáról. Családtagok kölcsönösen megkeserítették egymás életét, és tumultuózus jelenetekre került sor a nyilvánosság előtt. A keresztények az utcán verték egymást Jézus istensége miatt. Nem féltek kölcsönösen kárt okozni egymásnak, és e förtelmes viselkedéssel olyan rossz hírbe hozták a kereszténységet a pogányok körében, hogy azok színházaikban tették nevetségessé ezeket az eseteket.

Konstantin császár kényszerítve látta magát arra, hogy törődjön a vizzályal, noha az nagyon értelmetlennek tűnt számára, és azzal fenyegetett, hogy a legsúlyosabban keresztülhúzza a birodalom egységéhez fűződő politikai érdekét. Másfelől kapóra jött neki az indíték, hogy beavatkozzék az egyház belső ügyébe, és ezért egyházi gyűlést, zsinatot hívott egybe a vita elsímítására.

A *Nikaiai Zsinatot*, amely 325 júniusában gyűlt össze a császári palota fényűző termeiben, rendsze-

rint a keresztény egyház történetének egyik legdicsebb lapjaként ünneplik. A korábban még üldözött püspökök a birodalmi postával utaztak, és a császár a leghízelgőbb előzékenységgel fogadta őket; megcsókolta jelenlévő hitvallók sebhelelyeit, és ő maga elnökölt a tárgyalásokon. Ez volt az egyház első diadalmas közszemlére tétele, aminek nagy benyomást kellett tennie mindazokra, akik szívesen szemlélik ornátusban a püspököket, és kedvelnek minden impozáns felhajtást.

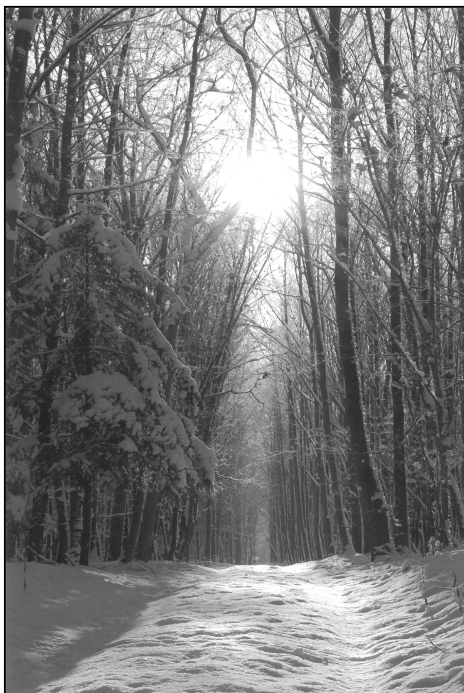
Realista tekintettel szemlélve azonban az első ökumenikus zsinat sokat veszít szép színeiből, amelyekkel átfestették. Mint minden zsinati összejövetelen, itt is nagy szerepet játszott a szervezés, és a fontoskodók nyomultak előtérbe. Előfordult, hogy a tanácskozáson minden résztvevő vadul összevissza kiabált, és nem sokat őriztek meg püspöki méltóságukból. A zsinati atyáknak nem állt szándékukban sem a kölcsönös megértés, sem a keresztény testvériség megőrzése. Inkább a hatalmi pozíció kivívása érdekelte őket, és ez mindig is ártalmas volt a tárgyilagos vitára nézve. Működésbe lépett a diplomácia, és sok tanulatlan püspök esetében az intrikák pótolták a hiányzó megértést, úgyhogy már egy akkori résztvevő „csupa tökfilkó színódu-saként” jellemezte az összejövetelt. Az ariánus szellemű püspökök ügyes taktikájukra hagyatkoztak, miközben Atanáz hívei heves fellépésükkel akartak benyomást kelteni.

A vélemények keményen ütköztek, de Áriusz hívei kisebbségben voltak. Végül a középpárt állította föl azt a Hitvallást, amely a Krisztus „egylényegű az Atyával” formulával akarta egyengetni a vizzályt. Ennek az eredetileg gnosztikus kifejezésnek a nem-bibliái eredete volt az egységformula legsúlyosabb hátránya. Konstantin nyomására azonban szerencsés megoldásnak tekintették. Miután a „jobboldali párt” kívánságára még megtűzdelték a Hitvallást néhány, az ariánus teológiára irányuló kiátkozási formulával, a császár kívánságára határozattá emelték. Konstantin, aki mindig csak politikailag kezelte a vallási kérdéseket, száműzött minden olyan püspököt, aki nem akarta aláírni az újonnan megteremtett Hitvallást, és ily módon hozta létre az egységet. „Teljességgel hallatlan volt, hogy egy egyetemes Hitvallás csupán annak a

császárnak a tekintélye révén jött létre, akit katekumenként még az eucharisztiahoz sem engedtek járulni, és a legcsekélyebb joga sem volt ahhoz, hogy beleszóljon a hit legfőbb titkaiba. E rémség ellen egyetlen püspök sem emelte fel tiltakozó szavát. Ugyanaz az egyház, amely győzelmesen dacolt *Diocletianus* kíméletlen uralmával, engedelmesen alkalmazkodott utóda parancsához, és ez egészen másként érintette létfeltételeit, mint az üldözés külső erőszaka” (E. Schwartz: *Kaiser Konstantin und die christliche Kirche*, 1913). Nem a keresztény érvek, hanem a császári politika kényszerítette ki az egységet a Nikaiai Zsinaton, amelyet minden másnak lehet nevezni, csak szent gyűlésnek nem.

Áriusz nem oly módon mutatkozott meg a zsinaton – minthogy ő volt a vitás kérdés szerzője –, amint az várható lett volna. Tekintetükkel keresték, de nem vették észre. Csak amikor a zsinati atyáknak még nem volt elegendő az egységformula, a zsinat végén lépett erősebben előtérbe, de nem olyan emberként, akivel készek lettek volna vitázni. Az egyházi gyűlés csak tévedést látott a felfogásában, s egy szikráját sem az igazságnak, s ezért úgy vélte, hogy munkáját még megkoronázhatja azzal, hogy megteszi a lépést Áriusz formális elítéléséhez, mivel az nem szánta rá magát arra, hogy aláírja az elébe tett Hitvallást. A papságból való kizárása nem volt elég, *második megaláztatásként* a költőnek el kellett tűrnie a borzongató kiátkozást. Áriuszt eretneknek nyilvánították, megátkozták, és könyveinek birtokosait halálbüntetés terhe mellett arra kényszerítették, hogy beszolgáltassák azokat.

Áriuszt Illíriába száműzték. Pannasz nélkül ment a nyomorúságba, és érdemes rögzíteni, hogy ebben a harcban Áriusz volt az üldözött, akinek vallási meggyőződése miatt szenvedést kellett vállalnia. Mivel a zsinat határozatait a császár birodalmi törvényekké nyilvánította, az Áriusz melletti kiállítás ettől kezdve bűncselekménynek számított. Az eretnek államellenes bűnözővé lett! Úgy vélték, hogy ezen az úton tudják hamarosan megsemmisíteni az ariánus eretnokséget. Ez a remény azonban végzetes tévedésnek bizonyult. Az erőszakos elnyomás mindig is az ellenkezőjét eredményezi, és Áriusz esetében is arra szolgált, hogy eretnoksége elterjedjen, ahelyett hogy megsemmisült volna.

A nikaiai döntés nem felelt meg a kereszténység tényleges helyzetének. Az egyházon belüli erők más-képp oszlottak meg, mint ahogyan a zsinaton érvényesültek. Mivel egy kicsi többség engedmény nélkül megerőszkolt egy túl nagy kisebbséget, a győzelem törékeny alapra épült. A zsinati határozatokkal szembeni reakció *Nikomédiai Euszebiosztól*, az ariánus irányzat hétpróbás politikájától indult ki. Meggyőződése ellenére Euszebiosz aláírta Nikaiai Hitvallást, és diplomatikus okossága most megpróbálta korrigálni jellemének vereségét. Az ariánusok azt kérték, hogy távolítsák el a nem-biblikus fogalmakat a Hitvallásból, s ez olyan óhaj volt, amelyet nem lehetett egykönnyen elhárítani. Azzal az indoklással vetették be kritikájukat a lényegi egység vallásfilozófiai megfogalmazásai ellen, hogy azok érthetetlenek a laikusok számára. Konstantin császár nővére által – akinek a tanácsadója Euszebiosz volt – olyan fordulatot idéztek elő, amely új módon osztotta el az igazságot és a tévedést. Konstantin politikája az egyházon belüli megbékélésben volt érdekelt, ezért arra törekedett, hogy kiengesztelje a megsértett ariánusokat, akik nagy hangon a *diteizmus* [kétistenhit] vesztélyéről beszéltek.

A császár megenyhülése 330-ban egyenesen Áriusz visszahívásához vezetett. A száműzött nem tett eleget rögtön az előnyös felszólításoknak, alighanem inkább bizalmatlanságból, mint dacból. Nem látható egyértelműen, hogy visszatérését meggyőződésének részleges feláldozásával kellett-e megvásárolnia, amivel meg lehetne magyarázni a férfi belső megtörtségét. Akaraterő dolgában Áriuszt nem lehet Atanázhoz hasonlítani, és nem lehet nagy mártíralakként sem feltüntetni. Áriusz végül elment Konstantin udvarába, ahol a császár jószágosan fogadta az egykori száműzöttet. Konstantin Atanázhoz intézett parancsát azonban, hogy a megrendszabályozott Áriuszt helyezték vissza hivatalába, ez a rettenthetetlen egyházi férfiú rövid úton elvetette azzal a megjegyzéssel, hogy akit egy zsinat eretnkség szerzőjeként ítél el, azt nem lehet ismét fölvenni az egyházi közösségbe. A császár által kívánt kiengesztelődés ezúttal sem sikerült; a pártok harca folytatódott, és politikai viszálykodással vegyült. Az arianizmus hamarosan kiheverte vereségét, igazsággá emelték, az ellenpártot vádolták tévedéssel, és annak most át kellett élnie az idők

kedvezőtlen voltát, amennyiben vezetőjének, Atanáznak száműzésébe kellett vonulnia.

A súlyosan megpróbált Áriusz rehabilitálása azonban az utolsó pillanatban meghiúsult, és olyan meglepő fordulattal zárta le az életét, amelyet egyetlen regényíró sem találhatott volna ki groteszkebbnek. Amikor már megérkezett Alexandriába, és annak nézett elébe, hogy újból beiktatják hivatalába, az ortodoxok sűrű könnyhullatás közepette könyörögtek Istenhez, hogy távoztassa el egyházától ezt a csapást. Túlságosan is hamar örvendezhetek „imájuk meghallgatásának”. Amikor az újbóli beiktatás előestéjén Áriusz a barátjával, Nikomédiai Euszebioszsal keresztülment a városon, hirtelen rosszul lett, és ez arra kényszerítette, hogy felkeresse az egyik nyilvános árnyékszékét. Miközben személyzete az ajtó előtt várakozott, Áriusz az árnyékszék belsejében elájult, és amint annak idején a karióti Júdás, középen kettéhasadt. Végbele kifordult, mája nagy vérzés közepette kiesett, s aztán a leghevesebb fájdalmak közepette kiontotta a szívet is, gonoszságainak székhelyét. De ennyi nem elég a rettenetből. Áriusz egész teste egyre vékonyabb lett, úgyhogy az eretnek végül az árnyékszék nyílásán keresztül nagy puffanással lezuhant a fertőbe.

Ez az Áriusz haláláról szóló beszámoló, amelyet később Atanáz hozott forgalomba, izléstelenségében a hazugság jegyét viseli homlokán, és megvetendő lelkületével kitalálójára hull vissza. Az undorító árnyékszéktörténet tendenciája túlságosan is világosan látható ahhoz, hogy figyelmen kívül lehetne hagyni: Áriusznak még gyalázatosabb véget kellett érnie, mint az Úr árulójának. De a rosszindulatú koholmány eleinte nem érte el a kívánt hatást. Áriusz hirtelen elhalálózása rehabilitálásának előestéjén inkább azt a gyanút keltette, hogy egy igazhitű fanatikus mérgezte meg, hogy megakadályozza újbóli beiktatását. Áriusz halálának tényleges lezajlásáról a mindkét oldali híresztelések miatt nem értesülünk, mindenestre Atanáz maga ismert el, hogy Áriusz ellenfelei nyilvánosan kifejezték örömeiket annak halála miatt – és ezzel világosan elárulta, hogy dogmatikai harcaik során milyen mélyre süllyedt ezeknek a keresztényeknek a lelkülete.

Ebben az összefüggésben nincs jelentősége annak, hogy Áriusz valóban beleesett-e a fertőbe, vagy

az egész csak ellenfeleinek iszonyatos propagandája volt-e. Mindenestre a keresztények emlékezetében Áriusznak át kellett mennie ezen az *újabb megaláztatáson*, és az ő fertőbe süllyedésével hirtelen szertefoszlik az a dicsfény, amely körülvette a keresztény dogmatörténetet. A történelmi kötelesség pedig azt parancsolja, hogy Áriuszt ki kell emelni a fertőből, amelyben csaknem 1600 éven át feküdt. Ez a férfi, aki eretnkké vált csak azért, mivel önálló módon foglalkozott Krisztussal, megérdemli, hogy még egyszer pontosan szemügyre vegyük, mert vita tárgyává tette minden idők egyik legnagyobb problémáját, mégpedig olyan élesen, hogy azt többé nem lehetett figyelmen kívül hagyni. A problémájáért pedig egész egzisztenciájával kezkeskedett, és ezzel ítéletre adta, hogy nem csupán intellektuális ügyről van szó.

Áriusz fáradozásai nem haltak el nyomtalanul. Ellenfelei csalódtak, amikor Isten látható büntető ítéletét érzékelték váratlan halálában. Az ariánusok ezáltal egyáltalán nem veszítettek tekintélyükből, és a harc változatlan heveséssel folytatódott; nem kötődött Áriusz személyéhez, mivel ő csak elindította a folyamatot. Az arianizmus további történetét, amelyet ellenfelei igazságtalanul állítottak be rosszul leplezett pogánysággként, ebben az összefüggésben nem követhetjük tovább, de annyit mondhatunk, hogy egyáltalán nem maradt csupán egy kis szekta. A császári kegy révén kiterjedt egyházzá nőtt, amely az egyedül igaz egyháznak adta ki magát. Az ariánus kereszténységnek szomorú sajátossága volt az a készsége, amellyel alárendelte magát az államnak.

De az ariánusok között voltak olyan toleráns keresztények is, mint az *Agilas* nevezetű; ő beszélgetőtársának, *Tour-i Gergelynek*, aki Áriusz halálát akarta fölhozni bizonyítékként tanításának hamis volta mellett, nyugodtan azt felelte: „Ne gyalázd azt a tanítást, amelyik nem a tiéd! Mi a magunk részéről, noha nem hisszük azt, amit ti, nem gyalázkodunk. Mert mi nem tekintjük bűncselekménynek azt, hogy valaki így vagy amúgy hisz-e.”

Forrás: Walter Nigg, *Das Buch der Ketzer*, Zürich 1986, 142-154. *Kivonatos ismertetés.*

Ezzel az írással az egész éven át tartó egyháztörténelmi sorozatot indítunk el.

Próféták és papok

Kétségtelen, hogy még soha nem volt annyira elterjedt a világon az emberiség nagy eszméinek ismerete, mint manapság. De az ismeret hatása sem volt még soha ennyire csekély. Platón és Arisztotelész, a próféták és Krisztus, Spinóza és Kant gondolatait ma milliónyi művelt ember ismeri Európában és Amerikában. Számtalan főiskolán tanítják őket, egyesekről világszerte prédikálnak valamennyi felekezet templomaiban. Mindez egyidejűleg olyan világban történik, amely a korlátlan egoizmus alapelveit követi, amely a hisztérikus nacionalizmust kultiválja és örült tömeggyilkosságot készít elő. Hogyan magyarázható ez a meghasonlottság?

Amíg az eszméket csupán racionális elképzeléseként tanítják, nem gyakorolnak mély befolyást az emberekre. Ha így közvetítik őket, akkor általában csak más eszméket módosítanak: új gondolatok lépnek a régi helyébe, új szavak pótolják az eddig használtakat. A valóságban csak a szavak és fogalmak változtak. Hogyan is lenne másképp? Az eszmék csak nagyon nehezen ragadják meg ténylegesen az embert. Egy igazság megragadásához előbb mélyen begyökerezett ellenállásokat kell leküzdenie: a restséget, a félelmet a tévedésektől, a félelmet a nyájtól való eltéréstől. Még az sem elég az eszmék megismeréséhez, ha azok önmagukban helyesek és kifejezők. Az eszmék ugyanis csak akkor gyakorolnak hatást az emberre, ha az, aki tanítja, meg is éli őket – ha tehát tanítójuk megtestesíti őket, s így az ige testté lesz. Ha valaki az alázatosságról beszél, és maga alázatos, akkor hallgatói meg fogják érteni, mi az alázat. Nemcsak megértik, hanem el is hiszik neki, hogy valóságos dologról beszél, és

nem csupán üres szavakat ejt ki. Ugyanez vonatkozik az összes eszmékre, amelyeket egy ember, egy filozófus vagy egy vallási tanító megpróbál más embereknek közvetíteni.

Azokat az embereket, akik eszméket hirdetnek – nem feltétlenül új eszméket – és ezeket az eszméket egyidejűleg élik is, prófétáknak nevezhetjük. Az Ószövetség prófétái éppen ezt tették: Azt az eszmét hirdették, hogy az embernek választ kell találnia egzisztenciája problémáira, és hogy a válasz értelmének és szeretetének kifejlesztésében áll; és azt állították, hogy az alázat és az igazságosság nem választható el az értelemtől és a szeretettől. Megélték azt, amit hirdettek. Nem törekedtek hatalomra, hanem kitértek az útból. Még csak a prófétai hatalomra sem törekedtek. A hatalom nem tett rájuk benyomást, és az igazságot akkor is hirdették, ha ez börtönt, száműzetést vagy halált eredményezett számukra. Érzékenyek voltak embertársaik iránt, mivel felelősöknek érezték magukat: ami másokkal történt, az velük is történt. Az emberiség nem külső valami volt számukra, hanem bennük volt. Éppen azért, mivel felismerték az igazságot, kötelességüknek érezték, hogy másokkal is közöljék; nem fenyegetőztek, csupán megmutatták azokat az alternatívákat, amelyek az ember előtt álltak.

A próféta nem akar önmagától próféta lenni. Ezt csak a hamis próféták akarják. Prófétává lenni egyszerű dolog, mivel egyszerűek a szóban forgó alternatívák. Ámosz ezt így fejezi ki (3,8): „Az oroszlán ordít, ki ne félne? Isten, az Úr szól, ki ne lenne prófétává?” Az „Isten, az Úr szól” fordulat itt csak annyit jelent, hogy nem marad számára

más választás. Nincs többé kétség és menekülés. Annak számára, aki felelősnek érzi magát, nem marad más választása, mint hogy prófétává legyen, akár juhokat őrzött, akár szőlőt telepített, akár eszméket bontott ki és tanított előtte. A prófétának az a feladata, hogy nyilvánvalóvá tegye a valóságot, felmutassa az alternatívákat, és tiltakozzék. Fel kell emelnie hangját, és fel kell ébresztenie az embereket megszokott bódultságukból. Nem az egyéni kívánság, hanem a történelmi helyzet teszi prófétává a prófétát.

Sok népnek voltak prófétái: Buddha megvalósította tanítását, Krisztusban testté vált a tanítása, Szókratész meghalt az eszméiért, és Spinóza is megélté őket. Valamennyien azért tettek olyan mély benyomást az emberiségre, mivel saját maguk megtestesítették az eszméiket.

Próféták csak az emberiség történelmének bizonyos időszakában lépnek föl. Aztán meghalnak, és hátrahagyják üzenetüket. Ezt emberek milliói fogadják el, akik számára igen fontossá válik. Ebben rejlik az oka annak, miért zsákmányolják ki mások ezt az üzenetet. Saját céljaikra használják ki az emberek kötődését ezekhez az eszmékhez, amennyiben ellenőrzésük alá vonják ezeket az embereket, és uralkodnak rajtuk. Akik pedig ily módon kihasználják a próféták eszméit, azok a papok.

A próféták megélik eszméiket. A papok kezelik azokat – azok számára, akik azonosulnak ezekkel az eszmékkel. Közben az eszmék elvesztik elevenségüket, és formákká válnak. A papok számára a formula a fontos – ez mindig így van, amikor maga az élmény kihal. Az embereken csak akkor lehet uralkodni

ELŐFIZETÉS

Tisztelettel kérjük Olvasóinkat, hogy legkésőbb **2020. február végéig** újítsák meg előfizetésüket. A lap ára a költségek emelkedése miatt változik, az éves előfizetés **2.000,- Ft** lesz, illetve annak, aki postán kéri, a postaköltséggel együtt **3.500,- Ft**.

A befizetés lehetőség szerint **banki átutalással** a lapot terjesztő KISZE Bt. számlájára (számlaszám: 10918001-00000057-09540006), vagy az Unicredit Bank bármely fiókjában a fenti számlára történő **pénztári befizetéssel** történjék. Rózsaszín **belföldi postautalvánnyal** is lehet, ekkor a **KISZE Bt.** a címzett, és a **bankszámlaszámot** kell feltüntetni. **Mindhárom esetben** kérjük közölni az előfizető nevét, címét, és azt, hogy „Érted vagyok”-előfizetés. – A terjesztéssel kapcsolatos bármilyen ügyben Gromon András főszerkesztőtől lehet tájékoztatást kérni.